

Matti Hyvärinen (1994): *Viimeiset taistot. Taistolainen opiskelijaliike, kertomus ja retoriikka*. Vastapaino, Tampere, 379 s.

En koskaan tuntenut taistolaista opiskelijapoliitikkoo nieltä Matti Hyvärinen. Politikoimme eri fraktioissa, kauptungeissa ja eri tavoilla – minä olin tietysti Mattiin veraten täysi diletantti ja lopetin puoluesidonnaisten touhuamisen jo 1970-luvun puolessavälissä. Vaikka hänen demagogin taidoistaan on varmaan osa SOL:sta peräisin, minun on väitöskirjan alaviitteet huomioidenkin vaikea ymmärtää, miten Hyvärinen on voinut olla läpi 1970-luvun täysipäiväinen SOL:n järjestöaktivisti.

Journalistinen jälkiviisaus on tehnyt taistolaisuudesta 1970-luvun 'edustavan anekdootin' (Kenneth Burke). Historiantutkimusta tai edes hyvää journalistista kronikkaa vuosikymmenestä ei ole Suomessa tehty, mikä vaikeuttaa mm. aikakautta koskevien gradujen tekemistä. Yliopistoissa katkos puolue- ja järjestösidonnaisen politiikoinnin kokeneiden ja tätä tuntemattomien poliittisten sukupolvien välillä on ilmeinen ja molemmille vaikeasti käsitettävissä. Tämä kaikki pönkittää taistolaisuuden myyttiä ja nostalgialia, joita lehtikirjoittelu Hyvärisen väitöskirjasta onkin käyttänyt hyväksi.

1990-luvun perspektiivistä väitöskirja on menneen kuriositeetin esiin nostamista ja kriittistä arviointia, mutta 1970-luvun tutkimuksena se on melkein pä voittajien historiaa, jossa muut fraktiot sivuutetaan tai tulevat esiin vain taistolaisen opiskelijaliikkeen taustana. Tälle, samoin kuin kansainvälisten vertailujen viitteellisyydelle, Hyvärisellä on tietysti omat tutkimusstrategiset ja -retoriset perustelunsa mutta muiden 1970-luvun poliittisten kielten ja idiomien tutkimus on Hyvärisen työn jälkeen entistäkin tärkeämpää: toistaiseksi sitä ei ole juuri muuta tehty kuin Anne Hollin liseniaattityö (1992) tasa-arvoasiain neuvottelukunnasta.

Opinnäytetöiden suurimpia ongelmia on liian monitahoisen tutkimusstrategisen aparatin käyttäminen, jolloin on vaikea suhteuttaa eri tutkimusotteet ja argumentoinnin tasot toisiinsa. Näin käy etenkin silloin kun yritetään konstruoida 'monipuolinen' kuva tutkimuskohteesta. Nietzscheäisen perspektiivismin kannattajana katson, että radikaalin yksipuolinen mutta juuri tämän vuoksi yksityiskohtaisuuden mahdollistava tulkinta tuo parempia tuloksia.

Myös Hyvärisen työtä häiritsee se, että tekijä pyrkii yhtäaikaan tekemään liike-, kertomus-, retoriikka- ja elämäntapautkimusta, jota hän täydentää myös valta- ja poliittikkakäsitteiden analyyseilla. Epäilemättä hän käyttää erilaisia käsiteaparaatteja luku- ja teemakohtaisesti ja hallitsee kaikki nämä rekisterit, mutta ankarampi rajaus ja keskitys olisi tehnyt hyvää työlle. Ennen muuta liikkeen käsite, joka sinänsä on ansiokkaasti retorisoihtu tai dekonstruoitu verrattuna Hyvärisen liseniaattityöhön *Alussa oli liike* (1985), on muisto aikaisemmista tutkimusintresseistä, jonka olisi väitöskirjasta hyvinkin karsia pois. Tutkimus 'poliittisista kielistä opiskelijataisto-

laisuudessa' olisi ollut riittävä ja vähemmän harhaanjohtava rajaus.

Alkuaan suhtauduin epäillen Hyvärisen yritykseen haastatella entisiä 'tovereitaan'. Nyt käsitykseni tekstin, puheen ja kuvien merkityksestä luennan kohteena on relativioitunut ja Hyvärinenkin katsoo, että haastatteluja voi pitää suurelta osin »puhuttuna kirjoituksena» (123). Joka tapauksessa Hyvärisen aineisto tuo esiin kiintoisia näynteitä niin 1980-luvun lopun (haastattelu aika) kuin 1970-luvunkin (taistolaiskausi) poliittisesta kielestä, ja olisi-kin tärkeä systematisoida tämäntapaisten litteroitujen aineistojen vaihtoa tutkijain kesken. Esimerkiksi poliittisen käsitteistön ja retoriikan muutostendenssien kannalta olisi myös kokonaisaineiston tiivis esittely ollut suotavaa.

Viimeiset taistot käsittelee ensin 'dokumenttien liikettä' lähinnä SOL:n tunnetun taisteluohjelman avulla sekä Rauno Setälän *Uusstalinistin uskonnustuksen* välityksellä, sitten 'elämäkertojen liikettä' neljän yksityiskohtaisen esimerkin avulla, joita täydennetään muutamien muiden haastattelujen tuottamalla materiaalilla. Tekijän mukaan haastattelujen tavoite on »yksilöllisen äänen ja oman tarinan kontrastoiminen liikkeen anonyymiin, abstraktiin ja yleistävän äänen kanssa» (43). Kysyä voi, eikö yksilöllistä ääntä olisi saatavissa esiin myös kirjallisten lähteiden perusteella, jos niitä varten konstruointaisiin sopiva lukutapa.

Ansiokasta Matti Hyvärisen työssä on ilman muuta retorisen tutkimusotteen omintakeinen käyttö. Hilka Summan (1989) avauksen jälkeen retoriikkaa on eri tavoin käytetty politologiassa, esimerkiksi kolmessa Jyväskylän yliopistossa hyväksytyssä väitöskirjassa (Jukka Kanerva 1990, Pekka Korhonen 1992, Marja Keränen 1994). Hyvärinen on paneutunut hyvin ennen muuta perelmanilaiseen mutta myös Kenneth Burken ym. anglosaksisten tutkijain käyttämään retoriseen tutkimusotteeseen. Väitöskirjassa retoriikkaa käytetään monipuolisesti ilman turhia esittelyjä siitä, mikä on alaan paneutuneille tuttua, ja sen yhdistäminen elämäkertatutkimukseen ja kertomuskeskusteluun tuntuu luontevalta.

Hyvärisen työ antaa viitteen siitä, minkä tieteenalan keskusteluihin nykypolitologin kannattaa ensisijaisesti syventyä, nimittäin kirjallisuustieteeseen. Richard Rortyn – jota Hyvärinen kutsuu mielifilosofikseen (45) – *Consequences of pragmatism* -teoksen teesi siitä, että filosofiakkin on vain 'kirjallisuutta' – »a kind of writing» – sopii yhtä hyvin politiikkaan, ainakin jos puhe ja kirjoitus oletetaan yhteismittallisiksi tekstimuodoiksi. Hyvärisen implisiittinen painopisteen siirto Perelmanin filosofisesta kirjallisuustieteellisen retoriikkaan, ydinmetaforien, kertomusten lajityyppien ja draaman genrejen maailmaan on avaus, jota erityisesti 'yhteiskuntatieteelliseksi' identifioituneiden politologien ei ole ihan helppo seurata. Myös yleisöanalyysi sekä me- ja minä-puheiden vastakkainasettelu on ymmärrettävissä ennen muuta tästä kirjallisuustieteellisestä näkökulmasta, joka poikkeaa lingvistien formalistisesta pronomini-retoriikasta (ks. esim. Wilson, *Politically speaking*).

Alkuperäinen oletus kääntymisen ja poiskääntymisen kaksoisretoriikasta (vrt. erit. 118) ei osoittautunut tähän aineistoon sopivaksi. Päinvastoin dramaattiset katkokset kumpaankin suuntaan lähes puuttuvat: taistolaisuuteen pikemminkin ajaututtiin ja siitä irtipääsy kesti oman aikansa: Hyvärinen siirtyikin puhumaan kääntymyksen sijasta muutuskertomusten ydinretoriikasta (121). Jatkuvuuden konstruktion kannalta näyttää solilaisuus, kuten monissa muissakin suhteissa, hyvinkin suomalaisen poliittisen kulttuurin yleislinjan sopivalta.

Ehkä erikoisinta ja spontaaneimmin vastaväitteitä heittänyttä Hyvärisen tavassa käyttää retoriikkaa on huomion suuntaus marginaaleihin, kuten analyysissa huuto-merkien määrästä SOL:n dokumenteissa (67–68). Idea on peräisin lingvistien William Labovin ja Deborah Tanenin ns. odotusanalyysista (erit. 57–64), joka mahdollistaa huomion suuntaamisen toistoihin, korjauksiin, kieltoihin, varauksiin, kontrastoihin sidosanoihin jne. Hyvärisen työssä tämä toimii kertomusretoriikan välineenä, joka suuntaa huomion haastatteluvastausten yksityiskohtiin tavalla, jota haastateltavat eivät varmasti ole tarkoittaneet. Nämä analyysit ovat monesti erittäin hauskoja ja auttavat jäsentämään etenkin kertomusten ydin-episodeja, mutta voi kysyä, miten hyvin ne sopivat esimerkiksi käsitteellisen itsereflektion tulkintaan.

Toinen, lähinnä Kenneth Burkelta lainattu retoriikan aparaatti, jota käytetään etenkin työn loppupuoliskolla, on kertomusten lajityyppien – romanssi, komedia, elegia, tragedia – erottelu (erit. 223–225). Kolme neljästä analysoidusta haastattelusta sopii pääpiirteissään näihin tyyppeihin, elegiasta esimerkkinä käy Hyvärisen itsensä v. 1984 *Suomen kuvalehdessä* julkaisema »valitusvirsi». Mikä näiden tyyppien suhde muihin draaman genreihin (esim. ironia) tai analyttinen merkitys kertomusten kiteyttämässä on, jää hieman epäselväksi. Tässä on joka tapauksessa kysymys käsitteistöä, jonka siirrettävyys kirjallisuustieteestä politologiaan ansaitsisi enemmänkin huomiota. Eikö tätä lajityyppianalyysiä käyttäen voitaisi myös konstruoida erilaisia poliittikon ideaalityyppejä taistolaisten joukossa?

Rortyn *Contingency, irony and solidarity* -teoksen esikuvan mukaisesti Hyvärinen ymmärtää poliittisen ym. murroksen »radikaalina maailman hahmottamisen sanaston vaihdoksena», jonka »aiheuttajana on ... ydinmetaforan muutos» (121). Juuri tätä Hyvärinen sanoo tutkivansa elämäkertakertomuksissa (em.) ja päätyy 1970- ja 1980-lukujen poliittisten käsitteiden muutosten tarkasteluun, joka rikastaa teoksen politologista antia. Mutta tässä teoksen immanentti ote, ainoastaan SOL:sta ja taistolaisista kirjoittaminen, osoittautuu rajalliseksi: Hyvärinen tekee toki kiintoisia heittoja ulospäin, mutta ei oikeastaan kysy, kuinka erityistä taistolainen poliittinen sanasto aikakauden suomalaisessa kontekstissa lopulta olikaan.

Hyvärisen työn perusteella voi kuitenkin aikaisempaa paremmin ymmärtää, että eräs peruste taistolaiseksi tulemisen helpoudelle oli siinä, että ei tarvinnutkaan opetella kokonaan uutta kieltä, pikemminkin uusi murre ja

joitakin uusia idiomeja J.G.A. Pocockin terminologiaa käyttäkseni (ks. erit. *The concept of a language and the 'métier d'historien'*, Pagdenin toimittamassa teoksessa *The languages of political theory in early-modern Europe*). Kun Ruotsalo haastattelussaan sanoo »me ruvettiin nauraa viralliselle sosiologialle» (sit., 245), tämä viittaa siihen, että siirtyminen akateemisesta 'marxilaiseen' sosiologiaan tapahtui saman kielen sisällä, osin yhteisen 'skientistisen' sanaston turvin.

Analyysi imperialismi-figuurin käytöstä SOL:ssa (77–85) viittaa myös siihen, että aikakauden yhteiskuntatieteilijäpuheeseen tarvitsi lisätä vain muutama avainsana päätyäkseen 'vaarallisiin' johtopäätöksiin. Setälän 'vallankumouksellinen' politiikka näyttäytyy Hyväriselle etabloituneen ('imperialistisen') politiikan peilikuvana (103, ks. 145–146, 325). Ruotsalon puhe 'demokraattisten ammattikäytäntöjen' etsimisestä sosialismiin siirtymistä silmälläpitäen (313–314) palauttaa mieleen SOL:n systeemiin sopeuttavan poliittisen merkityksen tutkimon uudistuksen yhteydessä.

Toisin sanoen tietty ekonomistinen ja sosiologinen kielikuvasto oli sodanjälkeisessä akateemisessa ja kulttuurikeskustelussa lyönyt laajemminkin itsensä läpi Suomessa: rakenteisiin, funktioihin, prosesseihin, kaikenlaisiin yhteyksiin, riippuvuuksiin ja lainalaisuuksiin, tieteellisyyteen ja 'todellisuuteen' vetoaminen olivat muuttuneet suorastaan terveeksi järjeksi. Tähän pitäisikin paneutua kunnollisella perustutkimuksella, joka kohdistuisi niin puolueohjelmiin ja pamfletteihin kuin oppikirjoihin, komiteamietintöihin ja hakuteoksiinkin.

Kun vertailua aikalaisten kieleen tai edes solilaisien omaan militantismien kauden kieleen ei systemaattisesti tehdä, sanastollisten katkoksen analyysi jää Hyvärisellä hypoteesien tasolle. Tämä koskee myös keskeistä teesiä siitä, että v. 1967–1969 suomalaisille radikaaleille vallankumouksesta ja sodasta tuli politiikan ydinmetaforia (94–95), joiden omaksuminen helpotti taistolaiseksi ryhtymistä. Oliko 'vallankumous' vain edustava anekdootti sosiologien 'rakennemuutoksesta'?

Hyvärisen väitöskirjan minusta kiintoisin teesi on »politiikan voimataloudellisen konseption» dominanssi solilaisessa ajattelussa (263, 325, 333). Se näkyy jo Setälällä vallan samastamisesta voimaan ja sen taikasauvamaiseen 'valtaukseen' (108–109), määrän topoksen dominanssina (esim. 131–132). Jokaisessa haastattelussa nousee esiin 'politisoitumisen' puhtaasti kvantitatiivinen tulkinta, jota mitataan siihen kuluvan ajan osuudella elämässä: »... totaalisesti siihen kyllä uppoa päivät» ('Anu Rantanen', sit., 148). Näin tulkiten taistolaisten erikoisuus oli siis ainoastaan siinä, että poliitikalle – ts. »politiikan areenalle» (Ruotsalo, sit., 326) tai *politylle* – olttiin valmiita uhraamaan aikaan enemmän kuin muissa yliopisto- ja puoluepolitiikan ryhmittymissä: anonyymien miishaastattelun mukaan kapakkakeskusteluissakin puhuttiin »Politiikkaa, politiikkaa» (sit., 329).

Fysikalistisia metaforia käyttävät myös kielikuvat politiikasta vaikuttamisena (332), osallistumisena (150) ja työnä (338), missä Hyvärinen oikeutetusti näkee perus-

telun sekä 'työväenluokan' prioriteetille että 1950-lukulaiselle 'raivaa-ja-rakenna' -hengelle (340). Osuvalla tuntuu havainto, että 'toiminnan' käsite ei 70-luvun taistolaisessa kontekstissa, eikä yleensääkään suomalaisessa keskustelussa, merkinnyt työn vastakohtaa à la Arendt, vaan »säännöllistä toimintaa järjestöissä ja järjestöjen valtuuttamana» (168). Tätä vastaa myös Ruotsalon sosiologian alkeisteoksista omaksuttu käsitepari politiikan »instrumentaalista» luonteesta, jolle vastakohtaksi asetetaan »ekspressiivinen» (238–239), mitä vastasi voimia kasaava 'reaalipoliittinen' asettautuminen Neuvostoliiton puolelle (264).

Samaa ajatusmuotoa vastaa se, että politiikkaa pidettiin pikemminkin peilinä kuin pelinä. Peililuonteseen sopii etenkin puhe Suuresta Poliitiikasta (95–96, 336) spesifisenä taistolaisena topoksena, joka samalla globalisoi visioita, veti mukaan järjestötoimintaan, mutta kun jätti vaikutelman omien mahdollisuuksien toissijaisuudesta (»apulainen ja reservi») sekä teki tarpeettomaksi sekaantua valtakunnalliseen pelin politiikkaan. Tässä mielessä Hyvärisen teesi siitä, että vanhoista solilalaisista ei ole tullut valtakunnallisesti merkittäviä poliitikkoja (332–334), on myös hyvin ymmärrettävissä. Mutta erityisesti politiikan 'tieteellistämällä' tapahtuvasta epäpoliittisoinnista (337–338) taistolaisia kritikoitiin jo 1970-luvulla.

Hyvärisen tapa puhua epäpoliittisuudesta on sikäli jälkiviisas, että se ei riittävästi noteeraa politiikan käsitteen problematisoitumisen sijoittumista suomalaisessa keskustelussa vasta 1980-luvulle, korkeintaan 1970-luvun loppuvuosiin. Tässä mielessä kun 'Anu Rantanen' nimittää itseään »aika epäpoliittiseksi ihmiseksi» (sit., 135), on tavallaan selvää, että hän tekee näin juuri 1970-luvun solilalaisen paradigman mukaisesti, »ryhmiin sitoutumisen» mielessä (147). Kun Hyvärinen kyseenalaistaa epäpoliittisuuden, hän oikeastaan vain toteaa että 'Anu Rantanen' ei politiikan käsitteen suhteen ole puolueesta luopumisen jälkeen vaihtanut sanastoa.

Politiikkakäsityksiä koskevien päättelyjen suhteen Hyvärinen törmää vakio-ongelmaan. Mitään laaja-alaista empiiristä sanankäytön analyysiä ei asiasta ole tehty, joten vertailu aikakauden tyypilliseen kielenkäyttöön jää viitteelliseksi, oletus tietyn sanaston hyväksymisen yleisyydestä jää ilmaan jne. Olisiko ollut iso vaiva jäljittää taistolaisten 'omia' tekstejä 1970-luvulta jotta haastattelujen politiikkapuhe olisi voitu varustaa aikaindeksillä: ainakin Seppo Toiviaisella on 'Mitä on politiikka'? -artikkeli 1980-luvun alussa, jota olen joskus analysoiduttanut tentissä. Kun vertailua ei ole tehty, tärkeää ideaa taistolaisuuden sisäänrakennetusta epäpoliittisuudesta laimentaa siihen sisältyvä kiertämätön jälkiviisuus.

Tietysti asian voi ajatella myös käänteisesti. Sekä marxilaisen että yleisemmin ekonomistis-sosiologisen kielen ongelmana on, että niissä ei ole välineitä *poliittisuuden ajatusmuodon* käsitteellistämiseen, nimenomaan perspektiivinä joka on vaihtoehtoinen 'yhteiskunnan' totaali-figuurille. Taistolaisuuden voi nähdä yhtenä ilmiönä, joka nimenomaan Suomessa on ollut, sekä vastustajien että

entisten kannattajien keskuudessa, omiaan problematisoimaan politiikasta puhumista. Tätä taustaa vastaan problematiikan keskeisyys Hyväriselläkin on ymmärrettävissä.

Tämä on myös eräs peruste millä tekijä löytää puolueesta/SOL:sta irtaantumiseen sisältyvän politisoivan aspektin. Molemmat naispäähenkilöt 'Anu Rantanen' ja 'Kirsi Jäntti' korostavat 'minä'-kokemuksen muodostumista vasta taistolaisuudesta vapautuessa (136, 159), ts. 'henkilökohtaisen poliittisuutta', jota projektipoliitikko Ruotsalo sen sijaan ei vielääkään hyväksy (sit., 238). Feministien sekä vaihtoehtoliikkeiden ja näiden inspiroiman akateemisen keskustelun käsittehorisontit eivät olleet yhteensovittavissa sen kanssa. On turhaa jankutusta moitittua taistolaisuutta epäpoliittiseksi, täsmällisempää on korostaa siihen liittyvien politiikan käsittehorisonttien sovinnaisuutta.

Työnsä alussa Matti Hyvärinen esittää kysymyksen »miten tämä kaikki oli mahdollista?» (21). Tähän hän antaa pikemminkin erilaisia perspektiivejä kuin yrittää kokoavaa vastausta. Kuitenkin myös tällaiseen hänen kirjansa tarjoaa aineksia. Kärjistäen, hieman jälkiviisaasti ja vahingoniloisesti ilmaisten Hyvärinen tarjoaa tilaisuuden seuraavaan teesiin: yliopistotaistolaisuus oli yksi suomalaisen poliittisen kulttuurin *mainstreamin* variantti. Se oli, toisin kuin Hyvärinen ja muut mukanaolleet aikanaan ajattelivat, eräänlainen sosialidemokratian militanttiversio, ts. yhtä kaukana anarkisteista, uusvasemmistosta ja sittemmin vihreistä kuin etabloituneet puolueet.

KARI PALONEN

Zdravko Mlinar (toim.) (1992): *Globalization and Territorial Identities*. Avebury, Aldershot, 172 s.

Teoksella *Globalization and Territorial Identities* on yksi kiistan ansio. Sen sisältämiä artikkeleita yhdistää pyrkimys nähdä globalisaatio monimuotoisempana prosessina kuin suuressa osassa aihetta koskevaa keskustelua on ollut tapana.

Globalisaatio (maailmantalous, viestintävallankumous, tehokkaat liikennejärjestelyt jne.) ei kirjoittajien mukaan aiheuta ainoastaan yhdenmukaistumista. Paikallisen ja alueellisen tason merkitykset eivät välttämättä ainoastaan vähene, vaan ne voivat samalla myös uudistua ja tehostua. Globalisaatio tarkoittaa myös paikallisten ja alueellisten kiinnikkeiden sekä mahdollisuuksien uutta esiintuloa. Vaikutussuhteet eivät kulje ainoastaan ylhäältä alas ja suuremmasta pienempään, vaan kysymys on monimutkaisemmasta vuorovaikutusprosessista.

Teoksen pyrkimyksenä on tulkita muutamia ainakin näennäisesti ristiriitaisia ja toisiaan poissulkevia tendenssejä, jotka kuitenkin ovat samanaikaisesti havaittavissa. Tällaisina kehityssuuntina he pitävät esimerkiksi paikal-

lisyhteisöjen samanaikaista rappiota ja aseman uutta kostonumista; alueellisten kulttuurien tuhoutumista ja alue-
lojaliteetin henkiinheräämistä; kansallisen autonomian
kääntymistä tarpeettomaksi ja samalla sen uudistunutta paino-
arvoa; lisääntyneitä keskinäistä riippuvuutta ja hege-
monisten valtasuhteiden laajenemista sekä kulttuurista
homogenisoitumista eri alueiden välillä ja kasvavaa he-
terogenisoitumista näiden alueiden sisällä.

Kirjoittajien mukaan jo nämä paradoksit sinänsä ker-
tovat uuden teoreettisen otteen tarpeesta. Sulkeistamal-
la lausekkeiden toiset puolet on yhä mahdollista teore-
tisoida perinteisten mallien mukaan, mutta empiria ei
enää sovi näihin malleihin.

Uuden tarkastelukulman ja käsitteistön tarvetta kirjoit-
tajat pyrkivät myös tyydyttämään, kuvittelematta kyke-
nevänsä saavuttamaan lopullisia muotoja. Osittain aiheen
asettamista vaikeuksista, osittain eri kirjoittajien käyttä-
mistä eri käsitteistä ja eri painotuksista johtuen loppu-
tulos ei aina ole edes kovin vakuuttava. Tämän seikan
ei kuitenkaan pidä antaa halventaa asetettujen tavoitteiden
tärkeyttä eikä niitä tuloksia, joihin kaikesta huoli-
matta on päästy.

Kirjan johdantoluvussa Zdravko Mlinar etsii eri kir-
joittajien teksteistä yhteisiä nimittäjiä. Ensinnäkin, glo-
balisoitumisprosessia ei voi jäännökseltä arvioida 'nol-
lasumma-ajattelun' pohjalta. Pienten yksiköiden vai-
kusvalta ei välttämättä vähene suurten vaikutusvallan
kasvaessa. Alueiden merkityksen kasvu ei myöskään aina
tarkoita konservatiivista vastareaktiota edistykseellisen ja
dynaamisen maailmanintegraation vastapainona. Gilbert
Larochellen mukaan tuosta ideologisesta kahtiajakoisuu-
desta olisi syytä luopua.

Toiseksi huomiota kiinnitetään aluepohjaisen identi-
teetin luonteen muuttumiseen. Colin H. Williams huo-
mauttaa, että 'walesiläisyydessä' on selvästi havaittavissa
eri asteita. Jopa siinä määrin, että yksilönteisestä kult-
tuurisesta 'walesiläisyyskiinnittyneisyydestä' on vaikeata
puhua. Kulttuurin ja alueen irtoamisesta toisistaan ker-
too myös se, että kun aikaisemmin oli voitu käsitellä
walesinkielisiä yhteisöjä, nyt on osuvampaa puhua wales-
inkielisistä eri yhteisöissä. Laajemmasta mielessä voi-
daan puhua liikkeestä »from 'place-centred geography'
to a 'transactional flow geography'».

Kolmas painopiste kohdistuu pienten ja suurten yhteis-
öjen keskinäiseen suhteeseen. Vaikka globaalilla puo-
lella kiistatta on suurempi vaikutusvalta, on mahdollista
ja tarpeellista havaita myös erilaisia tapoja, joilla pai-
kalliselta ja alueelliselta tasolta yritetään vaikuttaa laa-
jempiin yksiköihin ja maailmanlaajuisten ongelmien rat-
kaisemiseen. Chadwick F. Alger kritisoi tutkimusten
huomion kiinnittymistä ylikorostetusti valtiotasolle. Tä-
män rajauksen vuoksi monet paikallisen tason sopeutu-
mismetodit ovat jääneet havaitsematta. Onneksi, Alger
huomauttaa ironisesti, tämä ei ole kuitenkaan estänyt pai-
kallisyhteisöjä keksimästä itselleen sopivia menettelyta-
poja.

Neljäntenä kohtana kiinnitetään huomiota erilaisten
identifikaatiomuotojen perustaan. Bernard Poche muis-

tuttaa, että usein alueelliselta vaikuttavalla identiteetillä
onkin jokin muu tausta. Euroopan poliittis-taloudel-
linen integraatio ei hänen mukaansa välttämättä koske-
ta Euroopan alueellisia identiteettejä, koska nämä kaksi
sosiaalisen identifikaation muotoa eivät kuulu samaan
kategoriaan. »The first is the space of exogenous man-
agement of the social world; the second is the territory,
not only of the world of everyday life ... but also of the
world of the construction of sense and/of through lan-
guage.» Alueellinen identiteetti, vaikkakin vain yhtenä
identifioitumisen muotona, näyttäisi olevan huomattavan
pitkäikäinen.

Viidenneksi, alueellisten identiteettien jatkuva luon-
nollinen muuttuminen ja uudelleen rakentuminen on jää-
nyt useimmilta huomaamatta. Näin erityisesti keskuste-
lussa, jossa ollaan oltu huolestuneita näiden identiteet-
tien kokemasta uhasta. Identiteetinmuodostusta koskevat
käsitykset ansaitisivat uudelleenarvioinnin. Esimerkiksi
Henry Teune korostaa sekä ihmisen että ihmisyhteisön
lojaliteettien lukuisuutta ja sitä, kuinka nämä lojaliteet-
it ovat jatkuvan uudelleenmuodostuksen tilassa eivätkä
välttämättä muodosta selkeitä hierarkkista rakennetta.

Raimondo Strassoldo tekee eron vanhan ja uuden pai-
kallissajattelun välillä. Vanha oli hänen mukaansa »pri-
mordial, necessary, natural and unthinking», yrittäen mi-
nimoida suhteensa ulkomaailmaan ja määrittäen itsensä
selkeästi kohtalaisen suljettujen rajojensa sisällä. Uusi
alueajattelu perustuu puolestaan vapaaehtoisuudelle ja
tietoisille pyrkimyksille. Ulkopuolista maailmaa ei py-
ritä rajaamaan pois, vaan siihen avataan kommunikaati-
oikanavia ja perustetaan linkkejä.

Teoksen pyrkimykset on kiteytettävissä johdantoluvun
kahteen kappaleeseen, jotka käsittelevät globalisaatiopro-
sessin alueelliseen yksikköön ja identiteettiin aiheutta-
mia paineita. Alueellisten identiteettien luonne muuttuu,
koska useimmat yhteisöt haluavat osallistua samanaikai-
seen kansainväliseen vuorovaikutukseen, eikä mikään
yksikkö voi loputtomiin sulkeutua muusta maailmanyhteis-
östä tai vastaanottaa ainoastaan osaa esimerkiksi
kommunikaatiosta (vaikka esimerkiksi Iran ja Saudi-Ara-
bia kovasti yhä yrittävät).

Tätä muutosta Mlinar kuvaa metaforisesti »as a trans-
formation from *identity as an island to identity as a
cross-road*». Toisista erottautumisen (dissociation) sijas-
ta identiteetti rakentuu globalisoituneessa maailmassa
hänen mukaansa tietoisesti toisiin kuulumisiin (associa-
tion) perusteella. Tämä ei välttämättä aiheuta erityispiir-
teiden katoamista, koska maantiede, poliittinen ja kul-
tuurinen asema sekä kommunikaatioon ja liikenteen vas-
taanottamiseen liittyvät perinteet ja muodot vaikuttavat
yhä erottavasti.

Jokainen risteys poikkeaa näin toisistaan, niissä yhdis-
tetään eri tavoin komponentteja, jotka kuitenkin ovat etu-
päässä samoja. Mitä useampia komponentteja alue on-
nistuu yhdistämään, sitä todennäköisemmin lopputulos
on kombinaationa uniikki. Tämän seurauksena, hänen
ajatuskulkuaan voisi jatkaa, identiteettien erottautuminen
toisistaan tapahtuu jatkossa entistä selvemmin aste- kuin

laatuerojen perusteella.

Nämä tendenssit luovat lisäpainetta identiteettikäsitteelle. Identiteettiä määrittävinä kriteereinä on yleisesti pidetty a) erottautumista ja b) ajallista jatkuvuutta. Voidakseen väittää omaavansa identiteetin, yksikön on ollut kyettävä osoittamaan, millä lailla se poikkeaa ympäristöstään, Toisista, ja että sen poikkeavilla ominaisuuksilla on sekä historiallinen tausta että tulevaisuus.

Identiteetti risteyskseenä sopii huonosti tähän kuvioon. Toisaalta koska kulttuuriset erot johtuvat lopulta samojen tekijöiden erilaisista kombinaatioista ja toisaalta koska jatkuvan vuorovaikutuksen vuoksi nämä kombinaatiot muuttuvat keskeytyksettä.

Kasvavan avoimuuden johdosta alueiden rajat eivät ole enää selkeästi määriteltävissä eikä mikään muuri tai piikkilanka voi estää alueen ulkopuolisen maailman ulottumista sen sisäpuolelle. Lisäksi, sama ilmiö voi olla samanaikaisesti sekä globaali että paikallinen. Väistämättömän kysymys kuuluu: mikä enää on 'aito' alue tai paikka?

Alueajattelun uudistamiseksi Henry Teune esittää katseen kohdistamista esimerkiksi uusiin lokalismiin ja regionalismiin muotoihin, jotka todistavat paikallis- ja aluekiinnittymisen elinvoimaisuudesta ja kyvystä sopeutua uuteen tilakäsitykseen. Tällaisina hän mainitsee mm. asuma-alueyhteisöt, teollisuusalueiden omat huoltopalvelut ja teknologian mahdollistamat yhteisöjulkaisut.

Globalization and Territorial Identities on tavallaan yritys luoda makrotason käsitteitä ja universaaliteoriaa olosuhteille, joita on erittäin vaikeata, ellei mahdotonta analysoida kokonaisuutena. Paikallisten ja alueellisten erojen (kaikesta huolimatta) sekä jatkuvan muuttumisen vuoksi mikään yksikkö ei kunnolla vastaa kokonaisuustason oletuksia, eikä yhdenkään yksikön todellisuus ole yleistettävissä.

Tästä huolimatta kirja onnistuu pyrkimyksessään avata uusia näkökulmia. Mlinarin hahmotelmia on mielenkiintoista soveltaa esimerkiksi Suomeen. Onko suomalainen identiteetti saari vai risteys – tai vielä tarkemmin: minikäläinen saari tai risteys Suomi on? Mikä Suomi on suhteessa EU:hun ja Venäjään: valtio, kansa, alue vai jopa paikka? Keskustelu Suomen EU-jäsenyydestä antoi epäilemättä ainoastaan hyvin vajaan kuvan Suomen asemasta globalisaatioissa.

PASI SAUKKONEN

Elinkeinoelämän valtuuskunta (1994): *Varavoimasta voimavaraksi. EVA-raportti naisten asemasta yhteiskunnassa*. Helsinki, 60 s.

Loppukeväästä 1994 Elinkeinoelämän valtuuskunta julkaisi raportin naisten yhteiskunnallisen aseman muutoksista ja tulevaisuuden näkymistä. Onko herrojen EVA:sta yllättäen tullut naistietoinen?

Alustava raportin selailu tuotti välinpitämättömän ensireaktion: tyhjänpäiväinen raportti, jossa ei esitetä mitään uutta tietoa ja tyydytään vain luettelonomaaisesti liistamaan vanhaakin. Mutta onhan se hyvä, että EVA on huomannut naisten olemassaolon ja ehkä jollakin tasolla kannattaakin naisten mahdollisuuksien edistämistä, vaikkakin sitten vain kohdellen naisia instrumentaalisesti »voimavarana»?

Varsinainen lukeminen sen sijaan kyseenalaisti tämän ensitulkinnan ja tuotti analyttisempiä merkityksiä raportille. Lähdän purkamaan raporttia tekstianalyysin peruslähtökohdista: kuka kirjoittaa kenelle missä tilanteessa?

EVA eli Elinkeinoelämän valtuuskunta on elinkeinojärjestöjen yhteistyöelin, joka koostuu työnantajien, maatalouden, pankkien ja vakuutus toiminnan keskusjärjestöistä. EVA julkaisee säännöllisin väliajoin raportteja suomalaisesta asenneilmastosta ja sen osailmastoista. Vuoden 1994 julkaisu kuvaavat toiminnan nykyisiä painopisteitä: EU-keskustelua ja hyvinvointivaltion ja julkisen sektorin »uudistamista».

EVA:n naisraportti syntyi tilanteessa, jossa naiset ja naisten mielipiteet ovat tuottaneet suomalaiselle elinkeinoelämälle ainakin joltisenkinlaista päänvaivaa. Ensimmäinen kolaus oli teollisuuden kannattaman ydinvoimapäätöksen kaatuminen naisäänin, toinen naisten miehiä suurempi EU-vastaisuus ja -epävarmuus. Molempiin näistä viitataan myös raportissa yritettäessä kartoittaa naisten arvomaailmaa.

Kysymys siitä, kenelle raportti sitten kirjoitettiin, onkin kinkkisempi. Näen kaksi – ehkä toisiaan täydentävää – tarkoitettua yleisöä.

Raportti voi olla kirjoitettu EVA:lle ja sen taustayhteisöille itselleen; tällöin pyrkimyksenä olisi kartoittaa ja »ottaa haltuun» naisten muodostama ongelma yhteisölle. Tähän viittaavat myös esitetyt EVA:n aikaisempien raporttien yhteenvedot sukupuolinäkökulmasta, jotka ovatkin kirjan mielenkiintoisinta, joskin vanhaa antia (johtopäätökset ovat puolestaan aika ontuvia). Tähän viittaa myös takakannen selostus siitä, kuinka »raportissa rakennetaan kokonaiskuvaa, – jonka avulla naisten lisääntyvä vaikutusvalta yhteiskunnan eri sektoreilla voidaan ymmärtää.» Ehkä tästä näkökulmasta voisi ymmärtää myös esitetyn tiedon ylimalkaisen luonteen: tarkoituksena on ollut levittää tietoa niille – EVA:n taustayhteisöille – jotka eivät aiheesta vielä mitään tiedä ja samalla luoda niille »ainakin periaatteessa» naisystävällisempi imago.

Toisena mahdollisena yleisönä ovat suomalaiset naiset – ja he lienevätkin ensisijainen yleisö. Eiväthän naiset tasa-arvojuuttuja miehet luekaan, kuten niin monesti on todettu. Tällöin projektiksi muodostuu naisten vakuuttaminen siitä, että EU ei uhkaa suomalaisten naisten asemaa eikä myöskään suomalaisilla työnantajilla ole tämänsuuntaisia pyrkimyksiä – todetaanhan raportissa naisten työpanoksen korvaamattomuus taloudelliselle kehitykselle sekä annetaan tuki päivähoitojärjestelmän ylläpidolle yhteiskunnan varoin.

Esimerkki »käännyttävästä» propagandasta on tapa,

jolla raportissa esitetään EU:n vaikutus tasa-arvokysymyksiin. Jo aiemmin raportissa on todettu, että naiset ovat miehiä useammin EU-vastaisia tai sitten kannastaan epävarmoja. Lisäksi huomautetaan, että naisista moni arvelee EU:n vaikuttavan kielteisesti sukupuolten väliseen tasa-arvoon sekä sosiaaliseen turvallisuuteen. Tämä innoittaa raporttia antamaan esimerkin, joka »osoittaa, ettei EU ole naisvihamielinen»: Defrenne-päätöksen EY-tuomioistuimessa, jossa todettiin samapalkkaisuusperiaatteen jäsenmaita sitovaksi. Mainitsematta jää, että tämä on EU:n suurin saavutus tasa-arvon alalla; suurin osa muista säädöksistä on jäänyt pelkiksi suosituksiksi eivätkä naisten asemaan keskeisesti vaikuttavat sosiaaliturvan minimisäädökset ole edenneet senkään vertaa.

Jaakko Iloniemi toteaa raportin esipuheessa, että naisten asemaa puhuttaessa pohditaan usein, mitä esteitä naisten vaikutusvallan kasvulle on olemassa. Tämä raportti sen sijaan keskittyy amerikkalaismallisesti »think positive» -näkökulmaan, »naisten mahdollisuuksiin ja naiseen mahdollisuuteen» (takakansi).

»Positiivisesta» asenteesta tulee asenteellinen positio. Puolet raportista koostuu Suomessa vuosisadan alusta nykypäivään asti toteutettujen reformien kertauksesta, naisen aseman esittelystä ja Suomen vertailusta muihin maihin. Näissä huomio kiinnittyy tapaan, jolla »suomalaiset» kuvataan naisten asemaa parantavien »linjaratkaisujen» (esim. s. 8) tietoisina ja päättäväisinä ajajina. Ketkä suomalaiset? Miten niin päättäväisinä? Esimerkiksi äänioikeustaistelussa suomalainen porvaristo oli pikemminkin naisten ja työläisten äänioikeutta vastaan. Suurin osa toteutetuista uudistuksista on saatu läpi nimenomaan naisten määrätietoisien ja pitkällisen työn tuloksena – usein miesten ja elinkeinoelämän vastustuksesta huolimatta.

»Positiivinen näkökulma» tuottaa myös mielenkiintoisia painopisteitä ja aukkoja tarkasteluun. Samapalkkaisuudesta – tai pikemminkin sen puuttumisesta – puhutaan yhteensä 13 rivillä (s. 22) – ja siinäkin epämääräisesti. Defrenne-tapauksen ottaminen esiin kirjan lopussa muodostaakin mielenkiintoisen kontrastin aiheen nohtamiselle: siis EU vihdoin toisi naisille samapalkkaisuuden? Kun suomalaisten naisten 1970-luvun tilannetta kuvataan, kauhistellaan niitä eriarvoisia lakeja ja käytäntöjä, joita muissa maissa vielä tuolloin oli. Autuaasti ohohdetaan, että esimerkiksi erillisverotus toteutettiin Suomessakin 1975 ja että 1970-luvulla oli vielä lakeja, jotka kielsivät naisten pääsyn tiettyihin ammatteihin.

Raportissa yhdistetään mielenkiintoisella tavalla liberalistinen positio käsitykseen naisten erilaisuudesta. Liberalismihan perinteisesti korostaa naisen ja miehen perustavaa samanlaisuutta ja argumentoi erottelevien lakien poistamisen, naisten koulutuksen parantamisen sekä asennemuutoksen puolesta. EVA-raporttia seuranneessa lehdistötiedotteessa jälkimmäinen tiivistetään seuraavalla tavalla: »Raportti näkee kehityksen naisten aseman vahvistumiseen olevan vääjäämätön, mutta radikaaleihin muutoksiin ei uskota. Välttämätön asennemuutos vie

aikaa, ja koulutuskin vaikuttaa keskipitkällä aikavälillä.»

Toisaalla raportissa huomataan kuitenkin se, että alle 45-vuotiaat naiset ovat keskimäärin koulutettumia kuin miehet ja että naiset ovat nykyään jo enemmistönä korkeakoulututkinnon suorittavista (s. 20–21). Kun näin on, pallo siirtyykin työnantajille ja yritysmaailmalle: miksi naisten työvoimaa ei hyödynnetä paremmin? Naisten osaaminen on kilpailuetu, kuten raporttikin huomauttaa. Vanhentuneet asenteet lienevätkin miesjohtoisen elinkeinoelämän ongelma, joskaan sitä ei tohdita sanoa suoraan.

Raportti ei kuitenkaan korosta liberalismin tapaan naisten ja miesten samanlaisuutta, vaan erilaisuutta. »Naiset ovat erilaisia kuin miehet, yhtä hyvin johtajina kuin kuluttajina» (esipuhe). Kun on todettu, että esimerkiksi hyvässä johtajassa yhdistyy niin feminiinisiä kuin maskuliinisiaakin piirteitä, on naisten »erilaisuuskin» uuden arvostuksen kohteena.

Koulutuksen ja asennemuutoksen painottaminen muutoksen strategioina jää raportissa siis epämääräiseksi ja sisäisesti ristiriitaiseksi. Toisaalta nämä kaksi ovat työnantajaretoriikan vakiokamaa ja hampaattomina ainoat elinkeinoelämän hyväksymät tasa-arvopolitiikan keinot. Työnantajapuoli ja elinkeinoelämänsä ovat järjestään vastustaneet esimerkiksi tasa-arvolain säätämistä ja tiukentamista sekä muita tasa-arvoon liittyviä lakiuudistuksia perustellen vastustustaan sillä, »ettei pakkokeinoja tarvita, koska tasa-arvo-ongelmien perusta on asenteissa ja niitä on muutettava».

En suosittelen raportin lukemista kenellekään, joka on tosissaan kiinnostunut naisten asemasta yhteiskunnassa. Siihen on olemassa parempia ja vähemmän asenteellisia teoksia. Sen sijaan raportti tarjonnee hyvinkin realistisen kuvan suomalaisen yritysmaailman tasa-arvokäsityksistä aiheesta kiinnostuneille.

ANNE MARIA HOLLI

John Rawls (1993): *Political Liberalism*. Columbia University Press. New York, 371 s.

John Rawlsin *Theory of Justice* (Cambridge University Press, 1971, suom. Oikeudenmukaisuusteoria, 1988) herätti anglosaksisen poliittisen filosofian keskuudessa vilkkaan keskustelun yksilön oikeuksista, sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ja liberalistisen yhteiskunnan perusteista. Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria sai kannatuksen lisäksi osakseen myös paljon kritiikkiä sekä liberalistien omasta leiristä että poliittisen filosofian muista suuntauksista. Libertaristit kuten Robert Nozick kritisoivat Rawlsin teoriassa sen esittämiä oikeudenmukaisuuden periaatteita. Libertaristien mukaan Rawlsin näkemysten toteutuminen johtaisi käytännössä sosialistiseen talousjärjestelmään ja yksilön omistusoikeuden loukkamiseen. Liberaalit usuaristotelistit kuten Amartya Sen tai

Martha Nussbaum puolestaan arvostelevat Rawlsia materiaalistien arvojen ja vapausarvojen korostamisesta kokonaisvaltaisesti hyvän elämän ja yksilön toimintamahdollisuuksien kustannuksella. Poliittinen feminismi syyttää Rawlsin teoriaa patriarkalisuudesta ja yksilön todellisen autonomian yliarvioimisesta sekä tunteiden merkityksen aliarvioimisesta. Kuitenkin ehkä kiihkein kamppailu oikeudenmukaisuuden perusteista on käyty Rawlsin ja toisaalta yhteisiä arvoja sekä ihmisen yhteisöllisyyttä korostavien kommunitaristien kuten Alasdair MacIntyren, Michael Sandelin, Charles Taylorin ja Michael Walzerin kesken. Kommunitaristit kritisoivat nimenomaan Rawlsin uskankantaista deontologiaa liian abstraktina ja atomistisena tapana johtaa oikeudenmukaisuuden periaatteet.

Political Liberalism (Columbia University Press, 1993) on samalla kertaa sekä Rawlsin vastaus vuosien varrella saamaansa kritiikkiin että yritys tarkentaa ja muotoilla uudelleen oikeudenmukaisuusteoriassa esitetyjä poliittisia periaatteita. *Political Liberalism* ei siis sinänsä tarjoa mitään uutta ja mullistavaa näkökulmaa liberalistisen oikeudenmukaisen yhteiskunnan perusteisiin, vaan lähinnä se täsmentää oikeudenmukaisuusteoriassa esitettyä filosofista argumenttia ja korjaa niitä puutteita, joita ankara kritiikki on tuonnut esille. Teos onkin itse asiassa Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian jälkeen pitämien luentojen ja kirjoittamien artikkelien kokoelma, jossa jo aikaisemmin julkaistut tekstit on muokattu uudelleen johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. *Political Liberalism* teoksessa esitettyjen argumenttien ymmärtäminen edellyttää Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian tuntemista sekä sen julkaisemista seuranneeseen laajaan debattiin tutustumista. *Political Liberalism* teoksessa viitataan jatkuvasti paitsi *Theory of Justice* teokseen myös muihin aiheesta myöhemmin kirjoitettuihin kirjoihin ja artikkeleihin.

Yrittäessään esittää liberalismien statuksen nimenomaan poliittisena oppina eikä yleisenä ja kattavana moraaliteorian antaa Rawls niin paljon myönnöksiä kommunitaristien esittämälle, yhteisöllisiä arvoja korostavalle kritiikille, että alkuperäisen oikeudenmukaisuusteorian mahtipontisuus katoaa. Universaali normatiivinen malli järjestäytyneen yhteiskunnan perustasta kaventuu oikeastaan vain yhdeksi yhteisölliseksi oikeudenmukaisuuden malliksi. Poliittisen liberalismien tyypistyminen yhdeksi yhteiskuntamalliksi muiden joukossa on siinä mielessä ironista, että poliittisuuden korostamisen tarkoituksena oli johtaa aivan päinvastaiseen tulokseen – eli oikeudenmukaisuuden periaatteiden itsenäisyyteen. Rawlsin mukaan poliittiset valinnat ja oikeudenmukaisuuden periaatteet eivät saa olla riippuvaisia mistään tietyistä vallitsevasta moraalista näkökannasta tai uskonnollisesta vakaumuksesta, vaan ne voidaan valita näistä huolimatta. Rawls uskoikin, että liberalismien poliittisuuden korostaminen tekee sen periaatteista siinä mielessä itsenäisiä, ettei niiden valitsemisen yhteydessä tarvitse viitata mihinkään kattavampaan moraaliteoriaan tai teologisiin ja teleologisiin oletuksiin.

Poliittikka ja moraalit erotetaan Rawlsin mukaan toisistaan siten, ettei yleisiä poliittisia periaatteita johdeta mistään tietyistä, yleisesti hyväksytyistä moraalinäkemyksistä, jonka voitaisiin ajatella olevan koko yhteiskunnan perustana tai yhteisenä ajatusmallina. Päinvastoin Rawls ajattelee jokaisen kansalaisen poliittisen autonomian edellytyksenä olevan kyvyn kriittiseen ajatteluun ja erilaisten näkemysten kyseenalaistamiseen tarpeen vaatien. Edellytyksenä on vain se, että yksittäiset ihmiset ymmärtävät, mitä oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan ja että he ovat enemmän tai vähemmän sitoutuneita tiettyyn näkemykseen hyvästä, jonka toteutumista he tavoittelevat. Puolueettomassa valtiossa elävät yksittäiset kansalaiset ovat siis itse kukin omaksuneet tietyn moraalisen näkemys, joka ohjaa heidän henkilökohtaisia valintojaan. Näin ollen yksilöiden valinnat eivät voi olla mitä tahansa valintoja eikä mikä tahansa elämäntapa voi olla hyväksyttävä. Oikeudenmukaisuuden monopoli asettaa rajat ihmisen elämänpäämäärille ja yksilöiden tekemien valintojen taustalta löytyy aina jonkinlainen henkilökohtainen käsitys siitä, mikä on hyvää ja nimenomaan sen hyvyden vuoksi myös tavoiteltavaa.

Liberalistiset poliittiset periaatteet ovat näin »limittäisen konsensuksen» (engl. overlapping consensus) tuote. Jokainen »normaali» kansalainen – eli kansalainen, jolla on kyky ja halu oikeudenmukaisuuden ymmärtämiseen ja hyvän tavoittelemiseen – on valinnut ne oman henkilökohtaisten vakaumuksensa perusteella. Jokaisella yhteiskunnan jäsenellä on siis tietty henkilökohtainen näkemys hyvästä, jonka perusteella hän on hyväksynyt oikeudenmukaisuuden periaatteet ja niiden tuomat rajoitukset. On sinänsä yhdentekevää miten kukin kansalainen tämän näkemysensä perusteella kunhan se viime kädessä johtaa oikeudenmukaisuuden vaatimusten hyväksymiseen. Rawls usko myös, että rationaaliset ihmiset voivat erilaisista henkilökohtaisista näkemyksistään ja moraalikäsitksistään huolimatta saavuttaa konsensuksen sellaisista yleisistä oikeudenmukaisuuden vaatimuksista, jotka koituvat kaikkien eduksi. Rawls pyrkii todistamaan, että poliittiset periaatteet voidaan oikeuttaa ilman mitään yhteistä moraaliteoriaa tai metafysisistä oletusta ihmisen päämäärästä.

Rawlsin poliittinen versio liberalismista pystyykin välttämään suuren osan siitä kritiikistä, jota alkuperäistä oikeudenmukaisuusteoriaa ja sen metodologiaa vastaan on esitetty, mikäli Rawls todella myöntää liberalismien olevan vain yksi poliittinen teoria muiden joukossa. Tällöin liberalismien toteutuminen riippuisi kunkin yhteiskunnan jäsenen vallitsevista moraalinäkemyksistä ja keskinäisestä yhteisymmärryksestä eikä päinvastoin. Jos liberalismi on vain erilaisten moraalinäkemysten kannattajien saavuttama järkevä konsensus oikeudenmukaisuuden periaatteista, menettää se Rawlsin aikaisemmin korostaman universaalien ja absoluuttisten statusensa. Rawls on näin kaventanut liberalismien aseman universaalista moraaliteoriasta vain yhdeksi vallitsevaksi oikeudenmukaisen yhteiskunnan malliksi, jonka periaatteet viime kädessä kukin ihminen johtaa oman moraalisen identi-

teettinsä ja omaksumansa moraalisen ajattelutavan kautta. Tällöin korostuu yksilöiden yhteisöllisyyden merkitys ja Rawls näyttää siirtyvän samalle puolelle sellaisten kommunitarististen kritiikkojensa kuten MacIntyren ja Walzerin kanssa.

Rawlsin ongelmana on kuitenkin se, että ilmeisestä suvaitsevaisuuden ja moniarvoisuuden vaatimuksestaan huolimatta oikeudenmukaisuusteoria tukee implisiittisesti vain tiettyä Kantin deontologialle perustuvaa moraalinäkemystä. Oikeudenmukaisuusteoria on rakennettu nimenomaan sellaisille poliittiselle periaatteille, jotka olivat tyypillisiä Kantin moraalifilosofialle. Vaikka Rawls pyrkii uudessa teoksessaan nimenomaan irrottamaan poliittisen liberalismiin kantilaisesta moraaliteoriasta, jää kategorinen imperatiivi vahvaksi taustavaikuttajaksi. Vahva uskonnollinen vakaumus tai muut kuin kantilaiset moraalinäkemykset luovatkin ongelman Rawlsin korostamalle moniarvoisuudelle. Hämärän varjoon jää esimerkiksi se, miksi erilaisten moraalikäsitteiden kannattajat valitsisivat juuri Rawlsin esittämät liberalistiset periaatteet oikeudenmukaisen yhteiskunnan perustaksi silloinkin kun he epäilevät kantilaista näkemystä moraalista. Mielenkiintoista tämä on erityisesti sen vuoksi, että Rawlsin alkuperäinen oikeudenmukaisuusteoria itse asiassa esitettiin nimenomaan sellaisten teleologisten moraalikäsitteiden kuten utilitarismin, aristotelismin tai erilaisten uskonnollisten näkemysten kritiikkinä tai vaihtoehtona. Nyt poliittisesta liberalismista tehdään näiden konsensus. Ilmeistä onkin, että implisiittisesti Rawls edelleenkin olettaa kaikkien rationaalisten, kriittisesti ajattelevien ja autonomisten subjektien viime kädessä hyväksyvän enemmän tai vähemmän kantilaisen perustan moraalinäkemyksilleen. Lisäksi täydellisen ja koko elämän ajan jatkuvan keskinäisen yhteistyön vaatimus sekä oletus siitä, että ihmisen itsetunto kehittyy vain yhteiskunnan muiden jäsenten osoittaman hyväksymisen kautta, ei jätä tilaa toisinajattelijoille. Näin Rawlsin paljon mainostama moniarvoisuus ja valtion puolueettomuus näyttävätkin jäävän vain tyhjiksi iskulauseiksi.

Metodologisella tasolla Rawlsin ongelmaksi jää edelleen sopimusteoreettisen luonnonoikeusajattelun lähtökohdille tyypillinen kehäpäätelmä. »Political Liberalism» ei esitä vakuuttavia argumentteja sille, miten siitä, mikä on, voidaan johtaa se, minkä pitäisi olla. Rawls ei itse, kriittisen ajattelun vaatimuksestaan huolimatta, aseta kyseenalaiseksi sitä, etteikö Amerikan Yhdysvaltojen liberalistinen demokratia olisi paras mahdollinen yhteiskuntamuoto, jota kaikkien kannattaa tavoitella. Rawlsin *Political Liberalism* esittääkin lähinnä teoreettisen ja moraalisen oikeutuksen Yhdysvalloissa vallitsevalle yksilön oikeuksia korostavalle liberalistiselle ja demokraattiselle yhteiskuntajärjestelmälle. Rawlsin ideaalina näyttää olevan tämän siis sinänsä hyväksi todistetun yhteiskuntajärjestelmän kehittyminen edelleen kohti (meillä Pohjoismaissa jo enemmän ja vähemmän hyvin tuloksien kokeilua) hyvinvointivaltiota ja edunvalvontayhteiskuntaa. Näin siis käytännön taloudellisen tilanteen ja uusien yhteiskunnallisten vaatimusten valossa ei Rawlsin teo-

rian avulla ainakaan pystytä löytämään ratkaisua esimerkiksi modernin hyvinvointivaltion kriisiin. Kuitenkin nimenomaan Rawlsia vastaan esitettyä kritiikkiä tutkimalla me voimme ymmärtää paremmin niitä syitä ja ajatusmalleja, jotka ovat johtaneet tähän kriisiin ja sen keskeisiin ongelmiin kuten materiaalistien arvojen ja jo saavutettujen etujen ylikorostumiseen sekä moraalisen ja poliittisen auktoriteetin katoamiseen.

SIRKKU HELLSTEN

Kari Palonen ja Tuija Parvikko (toim.) (1993): *Reading the Political. Exploring the Margins of Politics*. The Finnish Political Science Association. Helsinki, 121 s.

Kirjan nimi antaa lukijalleen kolme hieman erilaista painopistettä. »Reading» sitoo kirjan tekstilähtöiseen, erilaisia lukutapoja hakevaan laajahkoon tutkimussuuntaukseen. »Reading the Political» liittyy kirjan toisen toimittajansa, Kari Palosen, monivuotiseen tutkimusohjelmaan. Riippuen siitä, kuinka tarkasti tämä ohjelma määrittellään, saadaan jo paljon kapeampi joukko tutkijoita. Otsikon kolmas kulmakivi, »the Margins», on jo näistä hieman poikkeava lähtökohta. Poliittisen luennan ei tarvitse välttämättä sijaita marginaalissa tai kulkea marginaalin kautta, kuten tähänkin kokoelmaan sijoittuva Kyösti Pekosen artikkeli poliittisen merkityksistä väitelyssä 1970-luvun poliittisista virkanimityksistä hyvin osoittaa. Se miten Kekkonen tai Veli Merikoski mielsivät poliittisen, ei ollut marginaalista.

Kirja tasapainottelee kahden painopisteen, poliittisen luennan ja marginaalien, välillä. Oli reilua tai ei, tarkastelen kirjan artikkeleita tästä nimenomaisesta näkökulmasta.

Kari Palosen kirjoittama johdantoluku »From policy and polity to politicking and politicization» on sekä upea että hankala teksti. Kyseessä on tiivistelmä Palosen viime vuosien tuotannosta, joka on ollut saatavilla lähinnä saksaksi. Kirjan muihin lukuihin verrattuna se on ylivoimaisesti harkittu ja tiivis teksti. Palonen erottaa toisistaan *politikoinnin* eräänlaisena pelaamisena, *politiisoinnin* tulkinallisena operaationa, jossa jokin ennen ei-poliittisena havaittu tulkitaan politiikoinnin piiriin kuuluvaksi, ja *politiikan* näiden korrelaattina. Politisointi on tietysti operaatio, jolla vallitsevan poliiksen kannalta marginaalinen ilmiö tulkitaan poliittiseksi, ja siinä mielessä ei-marginaaliseksi. Palosen painopiste on verbeissä (pelaamisessa ja tulkinassa), ei perinteisissä substantiiveissa (politiikka alueena tai aiheena). Tämä on jo oman tutkimusohjelmansa aihio. Palonen päättyy toteamaan, että vanhat tutut 'policy' ja 'polity' eivät niinkään ole politiikan paradigmaattisia esimerkkejä kuin rajatapauksia. Jos saa

tarjota jollekin tekstille modernin klassikon paikkaa, niin tässä olisi hyvä ehdokas.

Johdantona tekstillä on kuitenkin yksi hankala vika: se on johdanto johonkin toiseen kirjaan. Lukijan on vaikea sivuuttaa johdantoa ja sen luomaa vahvaa käsitteellistä horisonttia, joka on kokonaan käytössä vain Palosen omassa kadunnimiartikkelissa. Johdantonsa lopussa Palonen kyllä haastaa (polity ja policy)paradigman ja sen käsitykset siitä, mikä on »keskeistä, tyypillistä ja näkyvää» politiikassa. Sitten hän jatkaa varoituksella: ei ole mitään syytä *romantisoida* marginaalia, politiikan deparadigmatisointi riittää. En ole varma, selviääkö koko kirja tältä romantisoinnin houkutuselta, mutta paradigman ohittamisen halu epäilemättä yhdistää artikkelieita.

Kyösti Pekonen siis kirjoittaa 'poliittisista virkanimityksistä'. Pekosen mielestä politiikan puolestapuhujat Kekkosesta alkaen ajattelivat, että politiikka on nimenomaan 'polity', yhteiskunnallinen järjestys. Koska kaikki on politiikkaa ja tuomareillakin on (vinot) poliittiset näkemyksensä, tarvitaan tasapainottavaa ja reipasta 'policyä', tässä kohtaa 'poliittisia virkanimityksiä'. Vastustajille politiikka oli sen sijaan etupäässä organisaatioiden – puolueiden – kapean itsekästä toimintaa.

Kirjan lopussa on Palosen artikkeli kadunnimipoliitikasta. Olisiko Palonen nyt nimettävä edellisen debatin kekkoslaiseksi, hän kun lukee poliittisesti – ei vain tuomareiden arvoja vaan – Helsingin kadunnimiä? Tällä ajatuksella leikkeltä auttaa ehkä näkemään, kuinka tiukasti kekkoslainen poliittisuus oli vain polityn toiseksi vaihtamisen politiikkaa, sallimatta juuri tilanteen poliittista avautumista. Itselleni Pekosen jutun dramaattisin kohta olikin Kekkosen avoin, julkilausuttu sitoutuminen (polity)poliittisuuteen maailman muuttamisen keinona. Ero Kekkosen ja nuorten radikaalien välillä oli aika olematon.

Kari Paakkunaisen teksti kommentoi nykynuorten avulla Kekkosen ajan esimerkilliseksi ymmärrettyä poliittisuutta. Paakkunainen on leipintynyt puheisiin siitä, miten 'vanhoina hyvinä aikoina' oltiin paljon poliittisempia kuin nyt. Hän käsittelee suoraan 'poliittisuuden' teemaa, kun hän lukee 80-luvun nuorten kouluaineita. Nuorten poliittisuus käy ilmi jo siitä, kuinka monet koululaiset olivat valmiita kirjoittamaan 'poliittisista' aiheista. Muutos voi kertoa myös leiri yhteiskunnan purkautumisesta: 'politiikasta' puhuminen ei enää edellytä leimautumista, jonkin leirin mukaista ajattelua, se ei siis ole niin pelottava asia kuin vielä 30 vuotta sitten. Jotkut muutokset koskevat myös vanhempia ikäpolvia. Paakkunaisen havaitsema »me vaan seuraamme politiikkaa» -syndrooma tuli minulle tutuksi ex-taistolaisten aktivistien haastatteluista.

Paakkunaisen argumentointi on pääosin vakuuttavaa. Väliin silti tuntuu, että kirjoittaja ei tyystin vältty romantisoimasta kohdettaan, eli tekemästä siitä liiankin poliittista. Nuorten poliittisuuden rajojen selvempi vetäminen olisi täsmäntänyt juttua. Eikö esimerkiksi koko »seuraan politiikkaa» -puhe kerro siitä, että toiminnallinen suhde poliittisuuteen puuttuu, ja että television näyttämö ja sen

seuraaminen hallitsevat koko mielikuvitusta?

Tuija Parvikon juttu Hannah Arendtin *pariasta* virittää marginaalin ongelman uudella tavalla. Tarinan jännitteenä on ristiriita, joka näyttää vallitsevan tunnetuimman naispuolisen politiikan teoreetikon, Hannah Arendtin, ja useimpien feminististen politiikan tutkijoiden välillä. Arendtin paatos julkisen, ja lähes herooiden, poliittisen toiminnan puolesta on tökkinyt pahasti naisten yksityisen sfäärin politisoinnin puolustajia. Parvikko kaivaa esiin Arendtin (juutalaisen) parian käsitteen, ja tekee siitä sovittavan figuurin.

Arendtin pohdittavana oli kysymys siitä, mitkä tekijät juutalaisten omassa toiminnassa olivat johtamassa heitä tuhoamisleireille. Tärkeimmäksi nousi erottelu sulautumiseen pyrkivän *parvenun* ja tilanteensa politisoimaan pyrkivän *tietoisen parian* välillä. Juuri tämä tietoinen sisällä-ja-ulkona-asema näyttää viehättävän Parvikkoa, ja juuri tätä positiota hän tarjoaa myös naisille. Poliittinen paria ei pyri salaamaan asemaansa, ei koskaan pyri unohtamaan lähtökohtaansa, vaan »toimii aina pariana». Tässä poliittisen parian käsite lähestyy feministien käyttämää sukupuolieron poliitiikkaa.

Mieslukijana jään ihmettelemään paria-metaphoran toivuutta. Ero ei ole vain siinä, että Arendtin kirjoittaessa juutalaisia tuhottiin keskitysleireillä. Jään miettimään, onko vapaaehtoinen pariaksi samastuminen taas yksi romanttinen puhdistautumisrituaali, joka tarjoaa moraalisesti varman ja vallitsevan järjestelmän ulkopuolella olevan kriittisen tukipisteen.

Leena Subra kirjoittaa monivuotisen sartreologisen harrastuksensa pohjalta, ja edellyttää lukijaltaan sekä Sartren että ranskan kielen tuntemusta. Paitsi että kirjoituksen lähtökohtana ovat Sartren »marginaaliset tilanteet», sijoittuu teksti itseen tietoisesti valittuun, vaativan teoreettiseen marginaaliin. Parvikon tietoinen paria kääntyy marginaalin kautta politikoimaan ja politisoimaan, mutta Subralla Sartren tekstien valikoivan teemaattinen luenta riittää, tarina päättyy tekstien sisään.

Kia Lindroosin Walter Benjamin on jotenkin tutun tuntuinen hahmo. Hegeliläisen historian aika on kehittyvä, edistynyt ja myös jatkuva. Tätä redusoitua konseptiota Lindroos nimittää historialliseksi ajaksi. Tämän jatkuvan ajan vastakohta on *poliittinen aika*, jota hallitsee nykyisyys ja Benjaminin *Jetztzeit*. Tämän poliittisen ajan kannalta historia on katkoksellista, fragmentaarista ja konkreettista. Tähän katkoksen läsnäolon perustuu tietysti myös toiminnan potentiaalisuus ja arvaamattomuus. Näiden kahden aikatyypin varaan kirjoittaja rakentaa sitten ajatuksensa kahdesta lukutavasta: (jatkuvuuteen sijoittavasta) historiallisesta ja (katkoksen paikantavasta) poliittisestä lukutavasta.

Benjaminista lähtee näin irti melko tuttu postmoderni asenne, eikä siinä mitään. Artikkelinsa lopussa Lindroos vielä koettelee kahta lukutapaansa TAZ:n turvapaikka-oikeutta käsittelevään artikkeliin. Jos juttu rakennetaan näin päin, käy tietysti melkein aina niin, että lukijan kannalta edeltävä filosofinen pohdinta on aivan ylimitoitettu verrattuna lopussa tarjoutuvaan tulkintavoimaan. Tär-

keintä on kuitenkin hankkeen kaari: kirjoittaja lukee Benjaminia lukeakseen sitten ei-marginaalista poliittista debattia uusilla eväillä.

Anu Riila on puolestaan lukenut keskustelua 'poliittisen turvapaikan' myöntämisestä ja kysyy, mitä 'poliittinen' tässä yhteydessä tarkoittaa. Esimerkkinä hänellä on konekaappari Varfolomejevin tapaus. Ei ole kauhean suuri ihme, että tässä tapauksessa päätöksentekijöiden politiikka-konseptio on perin kapea. Kaikki 'rikolliseen' toimintaan viittaavakin sulkee poliittisen ulos. Poliittika-käsityksen tylsyys rasittaa tässä tapauksessa jo koko artikkelia: ei ole kovin paljon ulottuvuuksia, joita lukea irti niukoista kannatoista.

Kokoelman päättää Palosen harras ja hauska artikkeli kadunnimistä. Esimerkki on hyvä: jos jokin niin kadunnimet omaksutaan yleensä triviaalina, epäpoliittisena ympäristönä. Helsingin keskustaan on kuitenkin nimetty Suomen ja Venäjän tiivis unioni, kansallisen nousun huippunimet yhtä hyvin kuin voittaja Mannerheimkin. Kiinnostavaa kyllä, Palonen näkee lopputuloksena olevan pikemminkin provinssiaalisen kuin eurooppalaisen kaupungin. Nimet ovat harvoja poikkeuksia lukuunottamatta hyvin paikallisia. Olisiko tässä mietittävää Euroopan kulttuuripääkaupungin suunnittelijoille? Vai näkykö 'eurooppalainen' suuntaus siinä, että Unioninkatu saa

vain uuden tulkinnan? Ainakin pitäisi keksiä jotain parempaa kuin nimien teknistäminen (tunnetut kukkien, eläinten ja ammattien kaupunginosat). Ahdistaako Yhdyskunnantiellä?

Palonen itse hallitsee liikkeen marginaalisesta (kadunnimet) historian suuriin linjoihin. Kirja ei silti vakuuta minua kokonaan marginaalien pohtimisen keskeisyydestä. Jonkin ilmiön lukeminen poliittiseksi ei tietysti sinänsä poista sitä marginaalista. Lukemalla marginaaleja poliittisesti voi aika varmasti olla suhteellisen omaperäinen, muut ovat harvemmin kulkeneet samaa tietä. Pitäisikö uskaltaa kilpailla enemmän myös alueilla, joilla muutkin kalastavat, ja joilla poliittisilla toimijoilla on oma kantansa sanottavanaan? Yksi Palosen tunnetuimmista teeseistähän on, että suuri osa ns. 'poliitikkojen' toiminnasta – siis siitä mitä yleensä kutsutaan politiikaksi – on epäpoliittista. Olisi kiinnostava lukea enemmän siitä, mitä 'poliittisen luennan' harjoittajilla olisi sanottavaa tästä alueesta. Tätä kautta – vasta – toteutuisi ymmärtääkseni Palosen johdannossaan esittämä tavoite siitä, että marginaalien politisoiminen haastaisi koko vallitsevan paradigman. Vai onko marginaalissa pysymisellä sitenkin enemmän romanttista vetovoimaa?

MATTI HYVÄRINEN

Politiikka-lehden toimitus vaihtuu

Uusi päätoimittaja on

Teija Tiilikainen
Åbo Akademi
Statsvetenskapliga institutionen
Piispankatu 15
20500 Turku
puh. (t): 921-654 387
puh. (k): 921-850 640
fax (t): 921-654 585

Uusi toimitussihteeri on

Raija Hanski
Rauhankatu 5b B 51
20100 Turku
puh. (k): 921-2514 678

Toimituksen osoite on

Åbo Akademi
Statsvetenskapliga institutionen
Piispankatu 15
20500 Turku